

sledi razvoju praznične noše skozi čas in poudarja, da je od vsega etnološkega gradiva prav oblačenje eden pomembnejših elementov za poznavanje družbenega razvoja in napredka naroda. »Z nošo,« je prepričana izkušena raziskovalka, »so povezani vsi tradicionalni prazniki, od prve mladosti in odraščanja novih generacij do porok in vseh ostalih življenjskih postaj, tako da jo upravičeno imenujemo tudi obredno oblačilo naroda.« Ob tem je razvoj tradicionalnega oblačenja na družbeni rob odrinjenega kmečkega človeka odražal tudi raven doseženih pravic. Kajti »uporabo dragocenih tkanin, čipk ali drugih tvarin, kar krasi noše, ki jih danes poznamo,« je poudarila, »si je kmečki človek moral šele izboriti.« Avtorica je izsledke svojih terenskih

raziskav in pregledovanja skromne literature strnila v sedem tematskih poglavij: Oblačenje kmečkih ljudi, Zlato obdobje goriške svile, Sledi kraške noše, Kraška noša v ostalinah in slikah, Od konca stoletja do prve svetovne vojne, Med svetovnjima vojnama ter Beli deli noše na Krasu. V prilogah je natančno opisano še obnavljanje nedeljske noše v Grižah in na Vrheh, ki se ga je Marta Košuta s tamkajšnjimi domačinkami lotila leta 2011.

Povod za tečaj je bila želja skupine pevk, ki jih je okoli sebe zbrala Slava Borka Kucler, mentorica Andragoškega sklada iz Ljubljane, da bi začele nastopati v oblačilih krajevne noše. Z upoštevanjem nekaj ohranjenih obledelih starih fotografij, freske v kraški noši upodobljene sv. Notburge v cerkvi

v Krepljah ter Valvazorjevih ilustracij in predvsem akvarelov, ki jih je v zadnji četrtini 19. stoletja naslikal srbski raziskovalec Nikola Arsenović – za primerjavo so jim postavljeni prikazi goriške noše Saša Šantla – ter še nekaterih drugih drobcev informacij je bil po osmih letih cilj dosežen. Tečajnicam je uspelo rekonstruirati nošo, izdelale pa so si tudi nove peče, ki so se po besedah mentorice izkazale za najlepši dosežek tečaja.

Za etnološko stroko je raziskava Marte Košuta pomembna tudi zato, ker je avtorici z izjemno potrpežljivostjo uspelo odkriti identiteto večine na starih fotografijah ovekovečenih Kraševk in Kraševcev, pa tudi izvor in lastništvo predmetov, s katerimi je premišljeno ilustrirala svojo raziskavo.

MARIJA STANONIK (ur.): *Ljubezen na daljavo: Moževa pisma ženi aleksandrinki v Egipt.*

Znanstveno-raziskovalno središče, Annales ZRS, Slovenska matica, Koper in Ljubljana 2022, 587 str.

Tema aleksandrink, tudi poročenih žensk in deklet, ki so hodile služiti v Egipt

kot dojilje, hišne pomočnice, sobarice in negovalke ter opravljati še mnoga druga dela, je bilo dolgo zapostavljena ali namerno spregledana kot neprijetna in celo obsojanja vredna, saj je marsikatera mati doma pustila dojenčka, da je lahko dojila tujega otroka za denar, s katerim je reševala dom. Med prvimi se je aleksandrinstva lotila Dorica Makuc, ki je leta 1993 pri goriški Mohorjevi družbi izdala delo *Aleksandrinke*. V zadnjih letih je izšlo več študij, posneti so bili filmi in postavljene muzejske zbirke, pisma aleksandrink pa so vključena tudi v projekt spletne zbirke Pisma, ki jo pripravljajo v Raziskovalnem centru za humanistiko Univerze v Novi Gorici. Največ žensk iz Vipavske doline in z Goriškega je odšlo v različne kraje Egipta zlasti med gradnjo in po odprtju Sueškega prekopa, saj so bile tam plače tudi dvakrat višje kot v Italiji. Poleg

gospodarskih razmer sta bila pomembna razloga za odhajanje tudi opustošenje med prvo svetovno vojno in vse močnejši pritisk fašističnega režima. Posebnost obsežne monografije *Ljubezen na daljavo*, ki jo je zasnovala in uredila Marija Stanonik, izdala pa Znanstveno-raziskovalno središče Koper v zbirki Annales in Slovenska matica, je v tem, da gre za nekaj čez 70 pisem moža ženi, in ne obratno. Iz njih je mogoče razbrati položaj moža, ki se je znašel v povsem novem položaju. Njenih pisem se je ohranilo le nekaj, nekaj pa je tudi pisem drugih. Pisma so skenirana in prepisana v sodobnejši jezik. Ko je žena Angela leta 1931 odšla za štiri leta, je možu Ivanu Vetrihu prepustila leto dni staro hčerko, svojo bolno mater in močno zadolženo posestvo, ki so ga še med njeno odsotnostjo prodali na dražbi. Mož se je znašel v za

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela; mavmilan@gmail.com. Prispevek je bil 13. februarja 2023 predvajan na tretjem programu Radia Slovenija v sklopu oddaje S knjižnega trga.

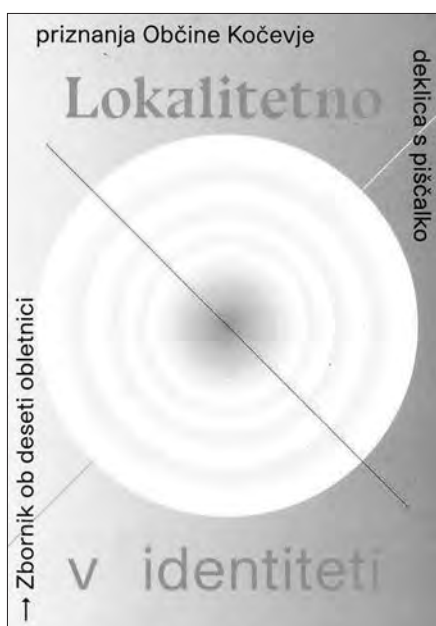
takrat za moškega nenavadni vlogi varuha hčerke, kuharja in gospodarja. Veliko mož aleksandrink se je zapilo ali zbolelo, Ivan pa se je zatekal v izredno vernost in občasno tudi pisanje pesmi. Marija Stanonik v svoji študiji pou-

darja večplastnost uporabe takšnih osebnih pisem, saj so ta odlično gradivo za dialektologe (za monografijo je razpravo o narečju v teh pismih pripravila Danila Zuljan Kumar), iz njih je mogoče pridobiti pomembne podatke

o času njihovega nastanka, materialni in duhovni kulturi, dogajanju v soseski, praznikih in še marsičem. Nekaj teh in podobnih tem so v samostojnih prispevkih obravnavali tudi drugi avtorji in potomci.

LELA B. NJATIN (ur.): *Lokalitetno v identiteti: Deset let priznanja občine Kočevje Deklica s piščalko.*

Občina Kočevje, Kočevje 2020, 133 str.

Kočevska danes slovi zlasti po svojih prostranih (pra)gozdovih in njihovih prebivalcih, rjavih medvedih. Ko smo se leta 2016 na sestanku srečali predstavniki različnih nevladnih organizacij, ki delujejo na Kočevskem, smo bili enotnega mnenja, da je na širšem Kočevskem opazen manko na področju razvijanja kulturnih vsebin, zaradi česar se (turistična) ponudba osredotoča na aktivnosti, povezane z naravo. Še več, ugotavljali smo tudi, da lokalne zgodovine in kulturnih značilnosti ne poznamo dobro niti sami prebivalci Kočevske; za kulturno dediščino je dolga leta celo veljalo prepričanje, da

je »ni«, zato tudi ni (bila pomembnejše) vključena v turistično strategijo območja. Razloge lahko iščemo v preteklosti, ki je Kočevsko večkrat zelo obremenila. Na odnos do kulturne dediščine območja je vplivala zlasti izselitev večine prebivalstva med drugo svetovno vojno in z njo prekinitev kontinuitete poselitve, saj je umanjkal tudi prenos znanja s staroselcev na nove priseljence. Nesnovna dediščina Kočevjarjev (kočevarsko narečje, pripovedno izročilo, šege, rokodelstvo itd.) je praktično utonila v pozabo. Območje so dodatno negativno zaznamovali poveljni poboji v Kočevskem Rogu in dejstvo, da so bili deli Kočevske dolga leta zaprti zaradi vzpostavitve poveljnih delovnih taborišč in posebnega vojaškega režima na območju Kočevske reke. Dodatna temna lisa kočevske zgodovine so tudi poveljna rušenja sakralnih objektov, s katerimi so v duhu protinemške in protiverske naravnosti obračunavali s preteklostjo. Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 so se pojavila prizadevanja za ohranitev preostale, predvsem stavbne dediščine območja. Poveljni priseljenci, pa tudi Kočevjarji – staroselci in njihove organizacije – so si prizadevali za obnovo cerkva, kapelic in spomenikov. Organizirani so bili tečaji kočevskega narečja, kuharski tečaji, izdane številne publikacije, obujena pevska in plesna dejavnost itd. Navedene aktivnosti, ki

večinoma ostajajo v domeni različnih nevladnih organizacij, kažejo na pomen kulturne dediščine kot osnove za različne kulturne dejavnosti.

Vpliv poznavanja lokalne zgodovine in kulturne dediščine na razvoj lokalne identitete in pripadnosti so leta 2011 prepoznali tudi na Občini Kočevje, kjer od tedaj izvajajo tri projekte. Prvega imenujejo tematsko leto in ga posvetijo izbrani kulturni značilnosti ali osebnosti. Osnovne šole sodelujejo v projektu RTM Kočevska, ki poteka v povezavi s tematskim letom in katerega cilj je približati učencem izbrane teme. Pred slovenskim kulturnim praznikom pa poteka slovesna podelitev priznanja Deklica s piščalko, ki ga občina Kočevje podeljuje posameznikom in skupinam, ki na področju umetnosti, humanistike in kulture dosegajo vrhunske rezultate, pri čemer je njihovo delo povezano s Kočevsko. Z namenom obeleženja desetletnice podeljevanja priznanja je leta 2020 izšel zbornik *Lokalitetno v identiteti*, ki je predmet pričujoče recenzije.

V uvodnem prispevku župan občine Kočevje Vladimir Prebilič razmišlja o domoznanstvu kot sredstvu za spodbujanje lokalnega domoljubja. Domoznanstvo vidi v vlogi pospeševalca razvoja in kakovosti življenja, zlasti pa poudari njegov pomen pri vzpostavljanju kohezije skupnosti. Prebilič izpostavi vprašanje enačenja lokalnega

* Anja Moric, dr. politologije, docentka za etnologijo, ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut; Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; anja.moric@zrc-sazu.si.